

Weidevogelbeheer bij agrariërs en terreinbeheerders

Sinds een aantal jaar wil de Rijksoverheid agrariërs en andere particulieren meer betrekken bij het natuurbeheer. De hoop is dat daarmee het draagvlak voor het beleid vergroot en de kosten lager zijn. Maar de vraag is of dit realistisch is. Onderzoekers van het Milieu- en Natuurplanbureau hebben in samenwerking met SOVON en CBS gekeken hoe deze nieuwe aanpak in de praktijk uitwerkt. Ze hebben voor dit onderzoek drie verschillende organisatievormen van natuurbeheer met elkaar vergeleken: terreinbeheer, particulier natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer. Er is gekeken naar de deelnamebereidheid, de ecologie en de kosten. Op basis daarvan kan worden geconcludeerd of de Rijksoverheid met het gewijzigde beleid daadwerkelijk meer draagvlak zal krijgen en of de kosten lager worden. Eén van de onderwerpen in het onderzoek was weidevogelbeheer.

Ecologische effecten weidevogelbeheer

De vraag is hoe de beheervorm uitwerkt op het voorkomen van verschillende weidevogelsoorten. De ecologische effecten van het weidevogelbeheer door agrariërs en door terreinbeheerders zijn met elkaar vergeleken aan de hand van de ontwikkeling in aantallen en in het aantal soorten. Ook is een vergelijking gemaakt met gebieden met een volledig gangbaar landbouwkundig gebruik.

De analyse is gedaan op basis van het landsdekkende weidevogelmeetnet van SOVON. In het weidevogelmeetnet zitten alle weidevogelsoorten. Niet alle weidevogelsoorten zijn echter in alle plots gemeen. Er zijn negen weidevogelsoorten in de analyse meegenomen: Grutto, Kievit, Scholekster, Tureluur, Veldleeuwerik, Gele kwikstaart, Graspieper, Kuifeend en Slobeend.

Om te bepalen hoe een perceel wordt beheerd, zijn beheer- en eigendomskaarten gebruikt. De meetplots zijn gemiddeld 100 ha, maar variëren tussen de 25 ha en de 650 ha. Een selectie van de meetplots is meegenomen in de analyse. Criteria daarbij waren:

- Minimaal 40 procent van de oppervlakte in de meetplot heeft dezelfde beheervorm (terreinbeheer of agrarisch natuurbeheer). De rest is vooral gangbare landbouw.
- Maximaal 10 procent van het oppervlak heeft een andere beheervorm.
- De zwaarte van beheer in het meetplot

is uniform; licht beheer (maaidatum vóór 1 juni) of zwaar beheer (maaidatum na 1 juni).

De criteria a en b konden niet scherper worden gesteld, omdat het aantal plots anders te klein zou worden. In de analyse is geen mozaïekbeheer meegenomen. Dit komt omdat daar nog geen subsidieregeling voor is in het programma beheer en daarom niet terug te vinden is op de beheerkaarten.

De Grutto doet het bij agrarisch natuurbeheer significant beter dan bij gangbare landbouw (foto: Roel Hoeve).

Hoewel de landelijke weidevogeltrend omlaag gaat, blijkt uit figuur 1, dat dit niet voor elk type beheer geldt. Sinds 1995 gaat het op percelen met terreinbeheer gemiddeld goed met de negen onderzochte weidevogelsoorten. Op percelen met agrarisch natuurbeheer en gangbare landbouw gaat het sinds 1995 juist slechter met de negen weidevogelsoorten. Figuur 1 laat ook zien dat de weidevogeldichtheid in natuurgebieden de laatste twee jaar afneemt. In hoeverre dit een mogelijke trendbreuk is, is nog niet duidelijk.

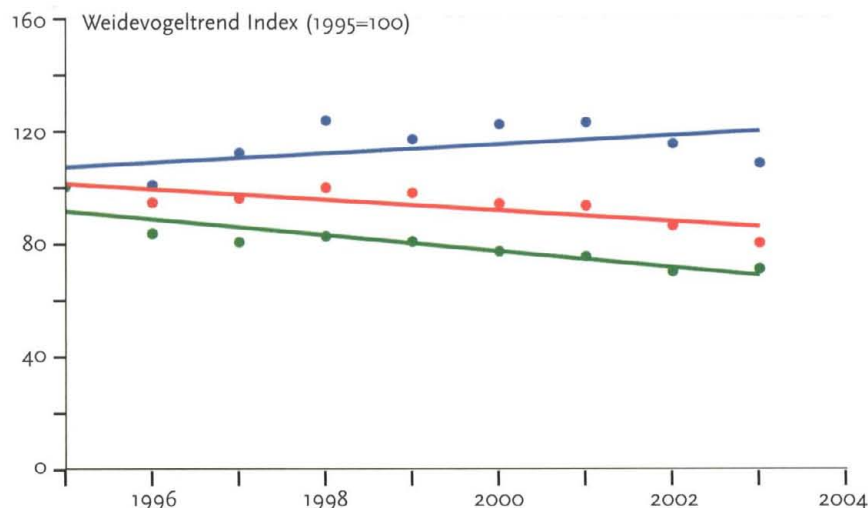
Figuur 2 laat zien dat niet alle vogelsoorten op dezelfde manier reageren op het type beheer. Enkele opvallende zaken: voor Kuifeend, Grutto en Tureluur is er geen verschil in trend en maakt het dus niet uit of er sprake is van terreinbeheer of agrarisch natuurbeheer. Grutto en Tureluur doen het bij agrarisch natuurbeheer significant beter dan bij gangbare landbouw. De Gele kwikstaart en de Slobeend doen het onder agrarisch natuurbeheer significant slechter dan bij het gangbare landbouwkundig beheer. Als het aantal weidevogels vermindert, kan dit er uiteindelijk toe leiden dat een soort helemaal verdwijnt. Kijkend naar de ontwikkeling van het aantal weidevogelsoorten in figuur 3 valt een aantal zaken op:

- Het gemiddeld aantal soorten in gebieden met agrarisch natuurbeheer is ongeveer twee keer hoger dan in de gangbare landbouw.
 - In 1995 was het gemiddeld aantal soorten in natuurgebieden ongeveer gelijk aan het aantal in gebieden met agrarisch natuurbeheer.
 - De soortenrijkdom in natuurgebieden is sinds 1995 ongeveer constant gebleven, in tegenstelling tot de soortenrijkdom bij de gebieden met agrarisch natuurbeheer.
 - De soortenrijkdom in de gangbare landbouw vertoont eenzelfde afname als die bij agrarisch natuurbeheer.
- Er zijn meerdere mogelijke verklaringen voor de gesignaleerde verschillen. Ten eerste kan het liggen aan de inhoud van de pakketten. Gemiddeld hebben terreinbeheerders namelijk zwaardere pakketten

Weidevogels

Fig. 1. De trend van het aantal weidevogels op percelen met terreinbeheer, agrarisch natuurbeheer en regulier landbouwkundig gebruik (de Knecht et al., 2006).

NB: Het verschil in trend tussen terreinbeheer enerzijds en agrarisch natuurbeheer en gangbare landbouw anderzijds is significant. Het verschil in trend tussen gangbare landbouw en agrarisch natuurbeheer is niet significant.

afgesloten dan agrariërs. Bij terreinbeheerders heeft ruim 50 procent van de oppervlakte een uitgestelde maaidatum, bij de agrariërs is dat ongeveer 15 procent. Daarnaast speelt waarschijnlijk de oppervlakte beheerd gebied een rol. Gebieden met terreinbeheer zijn gemiddeld groter dan de gebieden met agrarisch natuurbeheer. Uit een analyse van de gegevens uit het weidevogelmeetnet bleek inderdaad dat hoe groter het areaal met weidevogelbeheer, hoe hoger de dichtheid aan weidevogels.

Een andere mogelijke verklaring ligt in het feit dat agrarisch natuurbeheer nog niet zo lang wordt toegepast en er dus nog minder resultaat is dan bij terreinbeheer dat vaak al tientallen jaren aan de gang is. Tenslotte blijken natuurgebieden in gebieden te liggen waar sowieso al hogere dichtheden aan weidevogels zijn. Mogelijk speelt de uitgangssituatie dus ook een rol, bijvoorbeeld een verschil in abiotische omstandigheden.

Uit de resultaten blijkt dat er combinaties zijn van beheervormen, condities en goede uitgangssituaties die positief zijn voor de ontwikkeling van weidevogels. Uit de resultaten mag echter nadrukkelijk niet geconcludeerd worden dat het beheer door de ene beheerder wel positief is voor weidevogels, en het beheer door de andere beheerder niet. Het onderzoek toont dat het in de huidige praktijk niet waarschijnlijk is dat agrarisch natuurbeheer tot dezelfde resultaten leidt als terreinbeheer.

Het is dus wenselijk om een nadere analyse te maken om de gesignaleerde verschillen te kunnen verklaren: heeft het te maken met de omvang van de maatregelen of is de kwaliteit van de maatregelen zoals de zwaarte van het beheer belangrijker? Is het algemene grondgebruik ter plekke van

Beheer ¹⁾	Terreinbeheer Euro/ha/jaar	Agrarisch natuurbeheer Euro/ha/jaar
- Beheermaatregelen	400	270
- Opbrengstderving gewas		230
Vermogenskosten grond ²⁾	1.360	
Inrichting ³⁾	270	
Totaal	2.030	500

Tabel 1. Gemiddelde kosten voor LNV per jaar per ha per type beheer.

Voor de vergelijking zijn we voor de variant terreinbeheer uitgegaan van het subsidiepakket 'zeer soortenrijk grasland'. Voor de variant agrarisch natuurbeheer zijn we uitgegaan van het subsidiepakket '22 juni weidevogelbeheer'. De hoogte van de vergoeding is gebaseerd op de vergoeding die beheerders en agrariërs in 2005 kregen voor het afsluiten van de twee genoemde pakketten (van Egmond & de Koeijer, 2005; Boers & Luijt, 2005).

¹⁾ Bij terreinbeheer is dit bedrag het gemiddelde van de subsidie voor zwaar weidevogelbeheer voor Staatsbosbeheer en de subsidie voor zwaar weidevogelbeheer uit de Subsidieregeling Natuurbeheer (o.a. Natuurmonumenten en de landschappen). Bij agrarisch natuurbeheer is dit eveneens het subsidiebedrag, maar dan van de subsidieregeling agrarisch natuurbeheer (SAN). Dit subsidiebedrag bestaat uit meerdere componenten. Eentje daarvan is de compensatie voor een lagere grasopbrengst door het later maaien.

²⁾ Deze kosten zijn berekend op basis van een gemiddelde grondprijs van 34.000 euro/ha en een rentepercentage van 4 %. De kosten zijn dus de jaarlijkse rentekosten van een aflossingsvrije lening van 34.000 euro.

³⁾ Deze kosten zijn berekend op basis van een gemiddeld bedrag voor inrichting van 6800 euro/ha, conform de begroting van het ministerie van LNV. De kosten zijn dus de jaarlijkse rentekosten van een aflossingsvrije lening van 6800 euro.

		Landelijke trend	Natuurgebieden versus agrarisch natuurbeheer	Agrarisch natuurbeheer versus gangbare landbouw
Gele kwikstaart	o			
Graspieper	-			
Grutto	-			
Kievit	-			
Kuifeend	+			
Scholekster	-			
Slobeend	-			
Tureluur	+			
Veldleeuwerik	-			

Fig. 2. Verschil in trend (periode 1995-2003) per weidevogelsoort.

1e kolom: de landelijke trend.

2e kolom: het verschil in terreinbeheer en agrarisch natuurbeheer. Het hokje is groen als de trend van natuurgebieden positief afwijkt van die van agrarisch natuurbeheer.

3e kolom: vergelijking tussen agrarisch natuurbeheer en gangbare landbouw. Het hokje is groen als de trend bij agrarisch natuurbeheer gunstiger is dan bij gangbare landbouw. Het hokje is rood als de trend bij agrarisch natuurbeheer slechter is dan bij de gangbare landbouw (de Knecht et al., 2006).

Significant negatief verschil
Significant positief verschil
Niet significant verschillend

belang, zoals het wel of niet scheuren en inzaaien van graslandpercelen? Of moet de oorzaak van het verschil meer gezocht worden in verschillen in abiotische condities?

Kosten en uitgaven weidevogelbeheer

Om de kosten van de verschillende vormen van weidevogelbeheer te vergelijken zijn deze eerst opgesplitst. Afhankelijk van de beheervorm zijn er: (1) jaarlijks terugkerende uitgaven voor de uitvoeringskosten van het beheer en in het geval van agrarisch natuurbeheer aangevuld met een vergoeding voor gedeerde opbrengst en een stimulans, (2) eenmalige bijdragen aan de inrichting van gronden die een natuurbestemming krijgen, (3) eenmalige uitgaven voor grondaankoop.

Om de eenmalige uitgaven te kunnen vergelijken met jaarlijkse uitgaven is alles vertaald naar zogenaamde 'kosten voor de financiering'. De eenmalige uitgaven zijn omgezet naar jaarlijkse kosten door uit te gaan van een 'aflossingsvrije' leningsconstructie. De jaarlijkse kosten voor LNV zijn dan de rentekosten. In tabel 1 staan de kosten per hectare van twee typen van zeer zwaar weidevogelbeheer. Tabel 1 toont dat de kosten van het beheer van weidevogels via agrarisch natuurbeheer voor LNV vier keer zo laag is als die van terreinbeheer, alhoewel is gerekend met het zwaarste pakket agrarisch weidevogelbeheer. Dus is het voor LNV finan-

Weidevogels zijn gebaat bij een hoog grondwaterpeil (foto: Roel Hoeve).

cieel gezien aantrekkelijk om in te zetten op agrarisch natuurbeheer. Er is zelfs financiële ruimte om bijvoorbeeld additioneel inrichtingsmaatregelen te financieren (zoals bijvoorbeeld waterhuishouding) of een hogere vergoeding voor opbrengstderiving, zonder dat agrarisch natuurbeheer duurder wordt dan terreinbeheer. De continuïteit van het agrarische natuurbeheer zou wel gewaarborgd moeten worden om desinvesteringen te voorkomen. Oplopende financiële prikkels kunnen daarbij een rol spelen.

Literatuur

- Boers, A & J. Luijt, 2005.** Uitgaven- en kosteneffect van een koerswijziging het natuurbeleid van LNV, LEI-rapport 6.05-20, Den Haag.
- Egmond, P.M. van & T.J. de Koeijer, 2005.** Van aankoop naar beheer. Verkenning kansrijkheid omslag natuurbeleid I. Milieu- en Natuurplanbureau. Bilthoven. Rapportnummer 408767001.
- Knegt, B. de, H.W.B. Bredenoord, W. Loonen, R. Foppen, W. Teunissen, L. Soldaat, C. Grashof-Bokdam, M. van Esbroek, 2006.** Effecten van (agrarisch) natuurbeheer in de praktijk. Milieu- en Natuurplanbureau, SOVON, CBS, Alterra. In voorbereiding.

Summary

Meadowbird management by agricultural and nature organisations

The Duth government intends to enlarge the involvement of farmers and private persons in the nature policy. The Ministry of Agriculture, Nature Management and Food Quality (LNV) asked the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP) to explore the benefits of agricultural and private nature management in comparison to benefits through land purchase. In this case, the practical experience with meadow birds are analysed, besides the costs for LNV. The results show lower ecological results for agricultural nature management in comparison with land purchase. On the other side the costs for LNV are much lower.

Ir. P.M. van Egmond & Dr.ir. T.J. de Koeijer
Milieu- en Natuurplanbureau
Postbus 303, 3720 AH Bilthoven
e-mail: petra.van.egmond@mnp.nl,
tanja.de.koeijer@mnp.nl

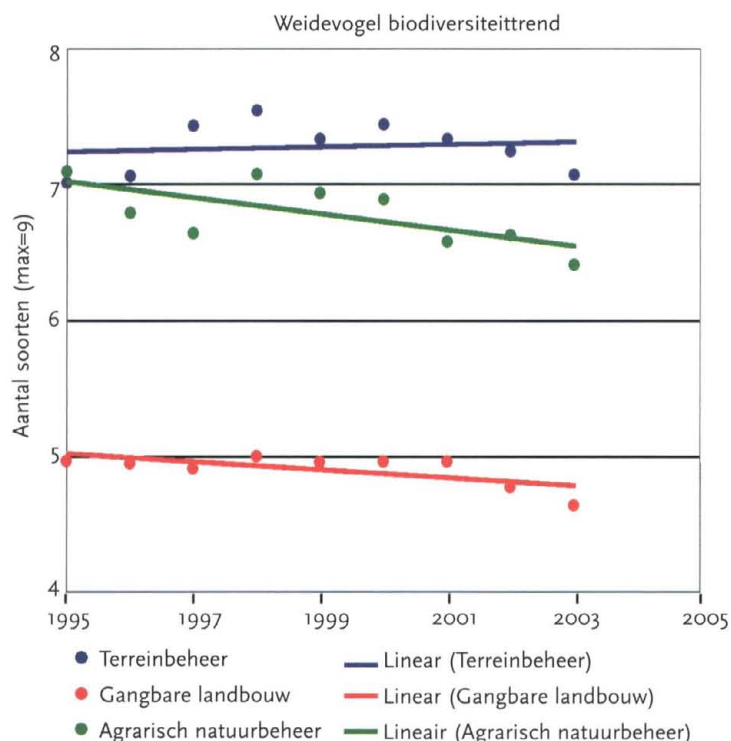

Fig. 3. Trend in het gemiddelde aantal aanwezige weidevogelsoorten per meetplot. Negen weidevogelsoorten (Gele kwikstaart, Graspieper, Grutto, Kievit, Kuifeend, Scholekster, Slob-eend, Tureluur en Veldleeuwerik) zijn meegenomen in de analyse (de Knegt et al., 2006).